

Tiiu Oja 70

Juubilari õnnitleb
riigiarhivaar Priit Pirsko,
taustal arhivaarid Kalev
Jaago ja Maarja Kivi.
Foto: A. Kiho

Ma ei ole veel lugenud romaani „Katkuhaud”, mille ühe tegelase – arhivaar Binta – prototüüp on väidetavalt Tiiu. Teadagi, „Katkuhaud” ja teised seesugused rasked raamatud pole kerge lektüür; sellise kättevõtmiseks peab olema teatavat ennastsalgavust ja enesesundi ning isegi ehk teatud halastamatut kirge möödaniku suhtes. Aga Tiiu kannaks kindlasti auga välja mitte ainult prototüübi, vaid peakangelase staatuse, ja mitte ainult ühe teose raames. Võetagu kinni, mis asi see on – ennastsalgavus, enesesund või halastamatu kirm möödaniku suhtes, mis Tiiut ikka ja jälle rakkis hoiab, hoolimata aeg-ajalt tõrkuvast tervisest. Kes teise sisse näeb, aga mulle tundub, et Tiiu sees peab veel midagi erilist olema – mingid varjatud pinged või energiad, mida ta võib-olla ise ei adugi või mille olemasolugi tunnistamast tõrgub, aga mis on Tiiu arhiivi külge lahutamatu sidunud. Tiiu on siis justkui tulemägi. Mitte selline arenemisjärgus noor, ohtlik ja aeg-ajalt laastavat tuld purskav mägi, vaid väarikas hiid, mille laavanõlvadele on ammugi tekkinud viljakas muld, neil haritakse põlde ja on kerkinud külad. Tulemägi tänatakse selle võimaluse eest, samas hoitakse temaga mõeldukat distantsi.

Kukkusin heietama, aga inimese mõttelõng on kord selline kiirukääruline, et algab kusagil ja kes teab, kuhu välja jõuab. Tiiu küll teab,

kuhu välja jõuda lõputus inforägistikus, mida ka arhiiviks kutsutakse. Kes jõuaks üles lugeda hingi, keda Tiiu on õigele teeotsale juhatanud, sageli teelise eest ka kogu kandami enda turjale võttes? Tiiu ju ikka teab, ja kui kohe ei tea, siis mõne aja pärast ikka teab. Võhikul on teinekord Tiiut raske jälgida – Tiiu juhatab teema sisse mitte kusagilt algusest, vaid pööratab midagi otse keskelt või juba lõpust, kus kõik on talle enesele juba selge. Mismoodi Tiiu tõeni jõuab, see jääb paljusk saladuseks. Ja mis saladust sa siin ikka jagad – tuleb lihtsalt tund-tunnilt, päevast päeva töötada arhiivis, ja nii aastakümneid. Aga võib-olla õigem võti Tiiu fenomeni avamiseks pole mitte selles, et Tiiu mitte ainult ei ole arhiivis kaua töötanud ja otse arhiivimajas elanud, vaid hoopistükkis, et Tiiu on elanud arhiivile. Aga mida kiibitsejatel sellegi teadmisega peale hakata, sest SEDA lihtsalt ei ole võimalik järele teha. Viimasest kinni haarates tuleb vist ikka tunnistada, et Tiiu on ainus entsüklopeedilise pagasiga arhivaar Liivi tänava arhiivimajas. On küll rida nooremaid kolleege, kes kitsamate siilude kaupa sügavamaid vagusid künnavad, aga Tiiu haritava põllulahmaka suuruseks on jätkuvalt terve arhiiv.

Indrek Kuuben